

Asia: VN/13605/2023 ja VN/13604/2023

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja hyvinvointialueiden rahoituksesta annettujen asetusten muuttaminen (siirtolaskelmien tarkistaminen)

Kysymykset

1. Yleistä ehdotuksesta ja sen tavoitteista.

Esitetty asetusmuutos on sinällään kannatettavaa kuntien oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun takaamiseksi, koska sote-siirtolaskelmat vaikuttavat kuntien valtionosuusrahoitukseen pysyvästi jatkossa.

Pidämme hyvänä Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun asetuksen tarkistamista siirtolaskelmien osalta sekä Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun asetuksen hyvinvointialueiden rahoituksen laskelmien tarkastamisesta vuonna 2023.

Ydinkysymys on, miten merkittävästi vääristävä vaikutus määritellään. Mikäli tarkistus koskee vain osaa kuntia tai vain osaa euromääräisistä vaikutuksista (esim. jos 30 €/as täyttyy), on olemassa riski sille, että tasapuolisuus kuntien välillä ei lisääny vaan päinvastoin epäoikeudenmukaisuus kasvaa.

Kuntien yhdenvertainen kohtelu varmistuu vain, jos kaikki laskelmia vääristävät vaikutukset poistetaan siirtolaskelmista. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että VM käy kaikkien kuntien tilinpäätökset läpi laskelmia vääristävien erien osalta kummankin siirtolaskelmavuoden, vuoden 2021 ja 2022 osalta.

2. Huomioon otettavat erät.

Ovatko kunnan peruspalvelujen valtionosuusasetuksen luonnoksessa mainitut oikaistavat erät (2 momentin kohdat 1-6) perusteltuja ja niiden huomioon ottamisen tapa mielestänne tasapuolinen kuntien välillä?

1. takautuvat pelastustoimen varallaolokorvaukset
2. sote- ja pela- kuntayhtymien takautuvat alijäämät ja ylijäämät
3. kunnan kirjaamatta jättämä osuus sote-kuntayhtymän alijäämästä
4. sote- ja pela-kuntayhtymien ylijäämän palautus ja alijäämän kattaminen
5. muiden sote-yhteistoimintaorganisaatioiden ja pelastuslaitosten 2-4 kohdissa tarkoitettu ylijäämän palautus tai alijäämän kattaminen
6. palveluluokille kirjatut sote- ja pela -toimitilojen ja kiinteistöjen luovutusvoitot ja -tappiot sekä osakkeiden ja osuuksien luovutusvoitot ja -tappiot

Kyseiset oikaistavat erät ovat sinällään perusteltuja, mutta ne eivät riitä turvaamaan kuntien rahoituksen oikeudenmukaisuutta. Nyt tehdyn rahoitusuudistuksen lähtökohtana vain kahden vuoden ajanjakson tarkastelu määrittelemään yhden keskimääräisen vuoden sote-menoja ja muita menoja sekä verotuloja oli lähtökohtaisesti liian lyhyt.

3. Onko mahdollisesti jokin muu merkittävästi laskelmia vääristävä erä?

Erityisesti palkkaharmonisoinnin aiheuttamaan epätasa-arvoon kuntien ja kuntayhtymien välillä tulee kiinnittää huomiota, sillä ne kunnat ja erityisesti kuntayhtymät, jotka ovat etupainotteisesti tehneet harmonisoinnin hyvinvointialueuudistuksen valmisteluvaiheessa, joutuvat rahoituksellisesti heikompaan asemaan niihin kuntiin/kuntayhtymiin verrattuna, jotka ovat jättäneet harmonisoinnin kokonaan hyvinvointialueiden vastuulle. Hyvinvointialueuudistuksesta aiheutuneet palkkaharmonisointikulut tulisi kohdistaa hyvinvointialueille. Nyt rahoitusvastuu on jäämässä osalla alueista kunnille (kuntayhtymille), mikä on ristiriidassa tasapuolisuustavoitteen kanssa.

4. Vaikutuksen merkittävyyden arviointi.

Kuntakohtainen tieto oikaistaisiin ainoastaan silloin, jos kyseinen tieto vääristää merkittävästi yksittäisen kunnan tai hyvinvointialueen rahoitusta. Merkittävänä pidettäisiin vaikutusta, joka olisi vähintään noin 30 euroa asukasta kohden laskettuna. Onko oikaisun kynnyks mielestänne oikea?

Esitämme, että siirtolaskelmissa kaikki laskelmia vääristävät vaikutukset poistetaan täysimääräisinä, eikä esitettyä merkittävyydestarkastelua tehtäisi. Jos tarkistus koskisi vain osaa kuntia tai vain osaa euromääräisistä vaikutuksista, on riski siitä, ettei tarkistuksen tavoite tasapuolisuuden lisäämisestä toteudu.

Kunnat ja alueet ovat erilaisia jo lähtötilanteessa. Pienille kunnille esim. 30 €/asukas, voi olla merkittävä verrattuna isoon kuntaan. Sen vuoksi on tärkeää, että siirtolaskelmien osalta tarkastelu tehdään täysimääräisesti, eikä erityisiä rajoja tuoda asetukseen mukaan.

Tämän lisäksi ns. edelläkävijäalueiden, kuten Pohjois-Karjalan, osalta tilanne on monin paikoin erilainen kuin niissä kunnissa ja kaupungeissa, jotka nyt ensikertaisesti vasta siirtävät sote-toimintoja hyvinvointialueille. Nämä erot olisi hyvä vielä tunnistaa erillisinä ja mieltä, onko alueiden välillä eroja.

5. Menettely. Näkemyksenne ehdotetun oikaisumenettelyn toimivuudesta (kysely kunnille ja kuntayhtymille=hyvinvointialueille, muut saatavissa olevat selvitykset ja tiedot, siirtolaskelmaluonnos ja sen kommentointimahdollisuus)?

On tärkeää, että kuntien välistä tasapuolisuutta ja oikeudenmukaista kohtelua lisätään oikaisemalla sote-uudistuksen siirtolaskelmia. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että sote-uudistuksen tasausmekanismeilla on euromääräisesti iso ja pysyvä vaikutus kuntien valtionosuuteen. Esitetyllä tavalla toteutettuna menettelyyn kuitenkin sisältyy merkittäviä riskejä ja ongelmia.

6. Muita huomioita.

Näkemyksemme mukaan kahteen tilikauteen (2021 ja 2022) perustuva otanta on liian kapea ja on aiheuttanut kunnissa/kuntayhtymissä epätervettä kustannusten optimointia näille tilikausille. Vuodet 2021 ja 2022 ovat myös olleet koronapandemiasta johtuen poikkeusvuosia, eivätkä välttämättä anna oikeaa ja riittävää kuvaa kunnan todellisesta sote-kustannustasosta pidemmällä aikavälillä. Siirtyvän rahoituksen tarkastelu olisi mielestämme pitänyt toteuttaa pidemmällä aikavälillä tai vaihtoehtoisesti kunnista siirtyvät kustannukset ja siirtyvät tulot olisi määritetty toteutuneiden kustannusten sijasta täysin laskennallisin perustein.

Kuntien ja alueiden erilaisuus on syytä huomioida tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi, erityisesti edelläkävijäkuntien (kuntien jotka valtion kehotuksesta perustivat vapaaehtoisia kuntayhtymiä) asema tulisi huomioida rahoituksessa.

Sote-uudistuksen tavoitteena oli vapauttaa kunnat sote-kustannusten vaihtelun tuottamasta epävarmuudesta ja talouden heilahtelusta ja siirtää toiminnot myös taloudelliselta kantokyvyltään "leveämmille hartioille". Näyttää kuitenkin siltä, että sote-historia on jäämässä määrittämään pysyvästi kunnan tulorakennetta, vaikka uuden kunnan palvelutehtävät keskittyvät sivistystoimen, elinvoiman ja rakennetun ympäristön tehtäviin. Kuntien rahoitusjärjestelmä onkin pakko kokonaisuudessaan uudistaa mahdollisimman pian vastaamaan uuden kunnan tehtäviä ilman menneisyyden painolastia.

Tuononen Jari
Kontiolahden kunta

Kuusela-Hurskainen Minna
Kontiolahden kunta

